

NAPJAINK POLITIKAI SZÁLLÓIGÉI ÉS SZEREPÜK A MÉDIÁBAN

Az utóbbi időben több frazeológiai témájú tanulmány, valamint közmondásokat és klasszikus szállóigéket tartalmazó gyűjtemény jelent meg (BÁRDOSI 2003, FORGÁCS 2003, LITOVKINA–MIEDER 2005 és mások), de a rendszerváltás óta keletkezett – főleg ismert politikusoktól származó vagy velük kapcsolatos – szállóigéket eddig még nem gyűjtötték össze és nem elemezték nyelvészeti szempontból. A napi sajtó és az internet, valamint a politikusok elhíresült mondásait tartalmazó idézetgyűjtemények ezen nyelvi jelenségek gazdag lelőhelyei. ZÖLDI LÁSZLÓ könyve, az Orbán breviárium (ZÖLDI 2006) ORBÁN VIKTOR beszédeiből szemelget; a Félrebeszélők című „politikai idézetgyűjteményben” pedig más politikusoktól is találhatunk egyebek mellett szállóigévé vált szókapcsolatokat (Félrebeszélők, Political Capital Kft, 2005).

Természeténél fogva a szállóigék vizsgálata nagyon szorosan kapcsolódik a nyelvészetten és kommunikációkutatáson kívül a politológiához, a médiatudományhoz; következésképpen nagyon lényeges a pragmatikai szempont: milyen fórumon, milyen kontextusban hangzott el a szállóige, mi volt az utóélete; azaz kik, milyen céllal és gyakorisággal használják, s a használat során milyen alak- és jelentésmódosulásokon mehetett keresztül. Nem mindegyik újkeletű szólás szerzőjét vagy első előfordulását sikerült felderítenem; a szövegben fellelhető néhány kérdőjel erre a fogyatékosra utal.

A magyar *szállóige* szó a német *Geflügelte Worte* tükörfordítása, amely GEORG BÜCHMAN 1864-ben megjelent híres gyűjteményének a címéből származik. A szállóige a szóláshoz és közmondáshoz hasonló frazeológiai egység. A fő különbség az, hogy keletkezése, szerzője ismert, illetve elvileg felderíthető abban az esetben is, ha elfelejtette volna a nyelvi közösség. Az igazi szállóige nem mindig szó szerinti idézet: ennek gyakran csak értelmi és stíláriis sűrítése. Leggyakoribb alak típusai: jelzős, határozós, ígés szerkezet és főként teljes mondat (KOVALOVSKY 1993: 111–112). Eredetileg az olyan állandó nyelvi kapcsolatot tekintették szállóigének, amely az irodalomhoz kötődik (SHAKESPEARE: *Lenni vagy nem lenni*, MADÁCH: *Sok az eszkimó, kevés a fóka*, GORKIJ: *Ember! Ez büszkén hangzik!*), vagy amely történelmi eseményhez, nevezetes személyhez kapcsolódik (FRANKLIN: *Az idő pénz*). Ma már a szállóigék gyakori forrásai a különféle művészi alkotások is, például a film. BACSÓ PÉTER A tanú című filmjében hangzik el például: *A nemzetközi helyzet fokozódik*; KELETI MÁRTON A tizedes meg a többiek című filmje óta közismert szállóige: *Az oroszok már a spájzban vannak* (a magyar filmekből származó szállóigéket részletesen elemezi FEDOSZOV 2006).

A frazeologizmus a hagyományos értelmezés szerint legalább két szóból álló állandósult szókapcsolat. A vélemények azonban eltérnek; vannak, akik ide sorolnak bizonyos ennél rövidebb nyelvi egységeket is (ezeket egyszavas frazémának vagy monofrazémának nevezik) mondván, hogy olyan összetett szavakról van szó, amelyek szókapcsolatokra vezethetők vissza: *baklövés < bakot lő, szemrehányás < szemére hány vkinek vmit* stb. (FORGÁCS 2007: 23–24). VOIGT VILMOS szerint a szállóige gyakorta frázisszerű ugyan, de lehet ennél egyszerűbb szerkezetű, akár egyszavas is, pl.

---

* BGF Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Keleti nyelvek, orosz és magyar mint idegen nyelv tanszéki osztály, főiskolai docens.

Heuréka! (VOIGT 1975:335). Gyűjtésemben én is a szállóigék közé soroltam olyan összetett szavakat, amelyek a politikai diskurzusban közismertté és általánosan használttá váltak: *patakvér* (TORGYÁN), *panelproli* (KÖVÉR LÁSZLÓ?), *szürkeállomány* (az SZDSZ önmagáról, később a többiek gúnyról róla), *kamikáze-kormány* (ANTALL JÓZSEF), *luxusbaloldal* (ORBÁN VIKTOR). Sajátos, csak a politikusra jellemző, őt felidéző szóhasználatban lehet egyszerű, képzett szó is: *böszmeség*, *elkúrtuk* (GYURCSÁNY FERENC), ennek fejleménye: *GYURCSÁNY-(el)kúrmány* (forrás: kurucinfo). Vannak olyan szállóigévé vált szavak vagy szó szerkezetek, amelyek a politikai ellenfél kiejtési és egyéb modorosságait gúnyolják, s ezt a helyesírás érzékelteti: „*monnyon le!* (TORGYÁN JÓZSEFTŐL híresült el); *a zemberek* (a Fidesz újabb keletű hívószava ez, amely a korábbi *a polgárok* helyett került forgalomba); *oszt' jónapot!* (ORBÁN VIKTORTÓL, lásd később).

A rendszerváltást megelőzően csak egyetlen önálló arculatú és karizmatikus politikus volt, KÁDÁR JÁNOS (az ő puritánnak vélt gesztusait és hanghordozását utánozta a politikusok jelentős része tudatosan vagy öntudatlanul, például MARÓTHY LÁSZLÓ vagy GÁSPÁR SÁNDOR), következésképpen főleg az ő mondásai híresültek el: *A krumplileves az legyen krumplileves; Mi a gyalogosok pártján állunk; Aki nincs ellenünk, az velünk van*. Ez utóbbi RÁKOSI hírhedett mondásával konfrontálódik: *Aki nincs velünk, az ellenünk van*. RÁKOSI ugyanakkor – valószínűleg szándékosan – egy bibliai szállóigét fordított meg (Jézus mondta Jánosnak): *Aki nincs ellenünk, mellettünk van*, szövegváltozata a KÁROLI-bibliában: *Mert aki nincsen mi ellenünk, mi mellettünk vagyunk*. (Mk 9: 40). Kérdés, hogy KÁDÁR vajon tudta-e, hogy az eredeti bibliai forráshoz tér vissza? Politikai rendszerének virtuális továbbélésére utal az értelmiségi körökben használt „*homo kadicus*” kifejezés. A mai magyar valóságra utal: *Mindannyian KÁDÁR köpenyéből bújtunk elő* (az orosz eredetiben PUSKIN köpenyről van szó, és GOGOL mondta). ACZÉL GYÖRGY kultúrpolitikai működését idézi föl: *a három té (elve)*. NAGY IMRE 1956. november 4-én: *Csapataink harcban állnak*. Még korábbról: *Kis pénz, kis foci* (PUSKÁS FERENC). A nyugati sajtó (?) Magyarországról: *A legvidámabb barakk* (ORBÁN VIKTOR mondta ennek nyomán, 2007-ben: *Nem akarunk a Gazprom legvidámabb barakkja lenni*); *gulyáskommunizmus* (HRUSCSOVNAK tulajdonítják); *illetékes elvtárs* (KOLTAI RÓBERT kabaréjában).

A rendszerváltás után megnőtt azon politikusok száma, akik egyéni szint vittek a politizálásba, s véleményük időnként heves vitákat kavart, megosztja a társadalmat, és ebben a kontextusban megfogalmazásaik némelyike szállóigévé vált. Ezek a frazémák a politikai pártok szembenállásának a jelképeivé váltak, következésképpen az elhíresült mondások némelyikét a szembenálló politikusok vagy politikai táborok kritikájaként, megbélyegzésekként használja a politikai bal- és jobboldal egyaránt, időnként megalkotóik szándékával ellentétesen. Némelyik közülük a verbális agresszió eszközeivé válik, és a politikai élet, mindez a közbeszéd sajnálatos eldurvulását jelzi; a hazaárulás, lopás, fajtalanokodás, közösséggellenes magatartás, állati létforma stb. vádját fogalmazzák meg esetenként bántó cinizmussal fűszerezve. LÁSZLÓ FERENC egy tanulmányában (LÁSZLÓ 2007) sok egyéb nyelvi eszköz mellett tizenegy, ilyen jellegű, szállóigének minősíthető elhíresült politikusi megnyilatkozást említ: *idegenszívűség, féregirtás* (TORGYÁN úgynevezett *féregirtó beszéde* nyomán); *köteles beszéd* (KÖVÉR LÁSZLÓ); *a baloldal, amikor csak lehet, ráront a saját nemzetére* (ORBÁN VIKTOR); *tolvajbanda* (KUNCZE GÁBOR); *szakállas bácsi* (SEMJÉN ZSOLT); *szinglihorda* (MIKOLA ISTVÁN); *Nekik már nem volt hideg!* (ZUSCHLAG JÁNOS); *antiszemizmusról brekeg* (KONDOR KATALIN); *panelproli* (Fidesz); *agyagba döngölés* (NÉMETH ZSOLT?).

A szállóigék, amelyek ma már gyakran nehezen kinyomozható eredetűek, általában egy jól ismert politikus nevével forrottak össze (vagy ő mondta, vagy róla mondták), pl. *az egész pályás letámadás* a Fidesz vélelmezett politikai stílusát jelzi ORBÁN VIKTOR labdarúgó tevékenységére célozva. Hasonló sportnyelvi eredetű frazémák régebbi időkből: *lesre fut, lyukra fut, árnyékre vetődik* (FORGÁCS 2007: 136). Az alábbiakban az ismert politikusoktól származó, rájuk, illetve pártjukra vonatkozó, általam és mások által gyűjtött szállóigéket sorolom fel, korántsem a teljesség igényével.

GRÓSZ KÁROLY: *GRÓSZ vagyok, de nem zsidó*. GRÓSZ ezt a kijelentést a bemutatkozó beszédeiben tette, amikor miniszterelnök lett. Háttére az, hogy az „átkosban” a negatív szerepet játszó politikai vezetők egy részét a közvélemény zsidónak tartotta.

OSVÁTH G.: NAPJAINK POLITIKAI SZÁLLÓIGÉI...

ANTALL JÓZSEFTŐL származik vagy vele kapcsolatos: *Lélekben 15 millió magyar miniszterelnöke akarok / kívánok lenni*. (Félreértették sokan itthon és külföldön is, sovíniszta, irredenta indulatokat magyaráztak bele); *Lemerülni és kibekkelni / Lemerülök és kibekkelem, / Alámerülök és kibekkelem őket* (a KÁDÁR-korszak elején mondta volna egy ismerősének). HELLER ÁGNES említi második férjével, FEHÉR FERENCCEL kapcsolatban: „Feri adott egy életinterjút, amelyben megemlítette fiatalkori barátságát ANTALL JÓZSEFFEL. Beszélt arról, hogyan találkoztak 1956-ban, amikor ANTALL azt mondta: Alámerülök és kibekkelem őket” (HELLER 1999: 361). ANTALL JÓZSEF cáfolta, hogy valaha mondott volna ilyesmit (MARINOVICH ENDRE szíves közlése). A sajtónyelvi használat során módosulhat a szállóige alak- és mondattani szempontból: „Elég lesz egy-két fejet lecsapni, most éppen BENCSIK ANDRÁSÉT, a többi majd behúzza a nyakát, lemerül, hogy kibekkeljen titeket” (Demokrata, 2004 / 4. 45. old.). KENDE JÁNOS egy interjúbán, amit HAZAFI ZSOLTNak adott: „Akik ma a legharsányabban beszélnek 56-ról, azok – ahogy ANTALL JÓZSEF kiválóan jellemezte őket egykoron – a lemerülök és kibekkelők rétege” (<http://www.epa.oszk.hu>). A politikai színtér résztvevői között lappangó, majd felszínre kerülő ellentét tükrözi SCHIFFER ANDRÁS mondata, amely példa a további alakrövidülésre, azaz itt már egyetlen szó is felidézi a szállóige egészét: „A III. Köztársaság képviselőinek alkotmányos kötelezettségük, hogy világos különbséget tegyenek egyfelől a becsületes társutasok, alámerülök és felvilágosult abszolutisták, másfelől a disszidensek, a másként gondolkodók történelmi szerepe között.” (Élet és Irodalom, 2006. jún. 4. 14. old.). SÁNTHA FERENC halála kapcsán írta DARVASI FERENC: „Fejjel a falnak, vagy lemerülni és a la kibekkelni, kompromisszumok által hízni ki a fekete ünneplőt.” (Élet és Irodalom, 2009. jan. 16). Egy vicclapban a feleség a fürdőkádban alámerülő férjéhez így szól: „Mi ez az ósdi politikai szöveg, hogy lemerülsz és kibekkelsz engem?” (Ludas Matyi, 1997. okt. 13. 3. old.). *Tetszetek / méltóztattak volna forradalmat csinálni* (a rendszerváltáskor mondta arra a felvetésre, hogy miért nem volt radikálisabb a fordulat). Sajtónyelvi felhasználása: „A hazai tőkésék jelentős része már ott sertepertélt az előző rendszer kivételezettjei körében (...) valódi self-made mannel elvértve találkozzhatunk. Hja, tetszetek volna forradalmat csinálni!” (Népszabadság, 2006. nov. 9. 12. old.). Egy másik alakrövidülés: „A tetszetek volna forradalmat felfalták saját gyermekei” (uo.). Könyv címévé is vált: „Tetszetek volna forradalmat csinálni. 20 év politikatörténete napról napra” (SZILVÁSSY 2007). E szállóige megítélése nem egyértelműen pozitív a politikai paletta másik oldalán: „Tetszetek volna forradalmat csinálni! Húvös, távolságtartó. Pökhendi mondat. És kellően cinikus” (<http://www.magellanpr.hu/index>); *kamikáze-kormány* (ANTALL mondta a kormányalakításkor 1990-ben, mert tudta, hogy nehéz a gazdasági helyzet, s hálátlan feladat lesz a konszolidáció elérése) → *kamikáze-miniszterelnök, politikai mikiegerek* (ellenzéki újságírókról és politológusokról), *pizsamás interjú* (a taxisblokádnál súlyos betegen már a kórházban adott interjú), *írói munkásságának része* (Antall mondta CSURKÁRÓL, az 1992. augusztus 21-én a Magyar Fórumban megjelent Néhány gondolat és a rendszerváltozás és az MDF új programja kapcsán című CSURKA-írás megjelenését követően). Jelentése: ironikusan, gúnyosan „mentegetek” valakit hibás (általában politikával kapcsolatos) kijelentése miatt. A szállóige hátterét MARINOVICH ENDRE világítja meg, aki az ANTALL-kormány idején a miniszterelnök közeli munkatársa volt. Idézi egykori főnökét a hírhedt CSURKA-dolgozat kapcsán: „Ez tehát nyílt lázadás volt, amit le kellett verni, viszont ehhez nekem időre volt szükségem” (MARINOVICH 2003: 128). A nyílt, erőteljes kritikát helyettesítő gúnyos-tréfás megjegyzés tehát időnyerés céljából hangzott volna el. A kontextus teljesebb megértéséhez azt is tudnunk kell, hogy (CSURKA) „több költő- és írói társával egyetemben azt a nézetet képviselte, hogy ők mindig megszólalhatnak érzelmi alapon is, nem kell számolniuk az elhangzott szó politikai következményeivel” (uo. 124. old.).

BEKE KATA: *Jézusmária, győztünk!* (Amikor az MDF megnyerte a választást, mert tudta, hogy nagyon nehéz dolguk lesz a kormányban; egy ilyen című könyve meg is jelent.)

SZABÓ IVÁN: *borzalmas tagság* (az MDF-tagok általa szélsőségesnek ítélt részéről). „Egy kiszivárgott, máig meg nem erősített értesülés szerint, egy pár évvel ezelőtti zárt ülésen valaki borzalmasnak nevezte pártja tagságát. Azóta kedvelem SZABÓ IVÁNT” – írja FARKASHÁZY TIVADAR (Népszabadság, 1997. okt. 25. 9. old. A szállóigék eredete néha elhomályosul, más politikusnak tulajdonítják: „az ANTALL által borzalmas tagságnak nevezett tömeg” – írja UNGVÁRI TAMÁS az

OSVÁTH G.: NAPJAINK POLITIKAI SZÁLLÓIGÉI...

Élet és Irodalomban (2007. dec. 21. 15. old.). Cikkének címe is ANTALL JÓZSEF-re utal: „Tetszetek volna...”. A szólás önálló életre kél, már másik párt tagságát is célba veszi: „Ők a borzalmas tagság, amely egyetlen percig sem gondolta komolyan, hogy reformokra lenne szükség” (az MSZP tagjairól, Népszabadság, 2008. ápr. 4. 5. old.).

FÜR LAJOS: *körkörös védelem* (honvédelmi miniszterként a honvédség feladatáról); Varsó el-esett (1993 ősze, baloldali fordulat a lengyeknél.)

DÁVID IBOLYA: *Én nem értek a focinhoz* (a futballpályák antiszemita megnyilvánulásaiival kapcsolatban). Szintén erről a sportról: *Én szeretem a focit* (GÁLVÖLGYI JÁNOS).

BOROSS PÉTER: *Egészséges, vidéki gyerekek kellene a televízióba és a rádióba.* A politikai baloldal burkolt antiszemitizmust vélt látni ebben a kijelentésben, s ezért híresült el.

MDF plakátszöveg: *Továricssi konyec; tavaszi nagytakarítás* (1989; helyesírási hibás, mert vessző kellene a *továricssi* után!)

CSURKA ISTVÁN: *A szakértelem bolsevista trükk;* **CSURKÁRÓL:** náci alapvetés (DEBRECZENI JÓZSEF).

POZSGAY IMRE: *A hála nem politikai kategória* (amikor nem ő lett az államelnök).

GREZSA FERENC: *Apák és fiúk.* A Magyar Demokratában 1990-ben megjelent írásának a címe. A cikk annak a jelenségnek a kritikája, miszerint a régi rendszer vezető kádereinek gyerekei (HARASZTI MIKLÓS, TAMÁS GÁSPÁR MIKLÓS, BAUER TAMÁS és mások) politikai funkciót tölthetnek be a rendszerváltás után is: „A fenti tényeket bűnül nem róhatjuk fel, de ha valaki ilyen háttérrel unos-untalan a kommunista diktatúra elleni küzdelem élharcosának pózában tetszeleg (ha vannak is részéremei), az már több, mint visszatetsző” (idézi MOLDOVA 2006: 214–215).

ESTERHÁZY PÉTER: *damaszkuszi út* (a hirtelen pálfordulások a politikai életben balról jobbra); eredetileg: *csúcsfogalom van a damaszkuszi úton.*

HORN GYULA: *a kapitalizmus építése* (elszólás, a szocializmus építése analógiájára); *Ami van, az nem közbiztonság* (2002, a FENYŐ-gyilkosság kapcsán mondta).

ORBÁN VIKTOR: *Csuhások, térdre, imához!* (a parlamentben, amikor még az SZDSZ szövetségese volt ANTALL idején és az iskolai kötelező hittan kérdés e került napirendre); *Ellenzék nélkül is működik az ország;* *A T. Ház ellenzék nélkül is működik* (Népszabadság, 1998. dec. 5; ORBÁN a szocialisták és a szabaddemokraták kivonulása kapcsán nyilatkozta), *A nemzet a test, a köztársaság pedig a ruha rajta;* *Magyarország államformája köztársaság, és nem részvénytársaság* (Magyar Nemzet, 2002. ápr. 15., Zöldi 2006: 68); *Az Unió kívül is van élet* (uo., 77. l.); *luxusbaloldal*, (uo., 81. l.); *Hajrá Magyarország! Hajrá magyarok!* (A BERLUSCONI-féle Forza Italia mintájára?); *Magyarország a világ egyetlen országa, amelyet saját maga vesz körül* (Délmagyarország, 1996. április 30); *Az országnak van fővárosa, és nem Budapestnek országa* (Magyar Nemzet, 1998. nov. 30); *Három gyerek, három szoba, négy kerék* (Magyar Rádió, 2000. dec. 27.); *oszt' jó napot.* Háttér: egy nyilvánosságra kerülő hangfelvételen a kampánycsendet megsértő akciókra szólította fel az aktivistáit, s eligazítását azzal zárta, hogy „ezért az OVB majd elmarasztal, de a jogászok megvédnek, oszt' jó napot” (Népszava, 2008. május 19. 12. old.). A sajtónyelvben meglehetősen gyakran idézik: „Megnézem a jogszabályt, ha kell, konzultálok egy okos emberrel, befizetem az adót, oszt' jó napot! (168 óra, 2008. júl. 3. „Oszt' jó napot politizálás” (Hócipő, 2008. máj. 21. 5. old.). „És ha a Nemzet Állomásfőnöke (miért pont ez a cím nem illett meg Öt) akként határoz, hogy a Nyugati pályaudvar helye ezentúl a radványi sötét erdőben leend, akkor oda kerül, oszt' jó napot.” (VÁNCSA ISTVÁN, Élet és Irodalom, 2008. jan. 18. 1. old.). „Amikor a hazugság egyértelművé vált, megvonták a vállukat, oszt' jó napot.” (a Fidesz választási ígéreteiről, olvasói levél: Vasárnapi Hírek, 2006. okt. 22. 8. old.). „Hogy botrány lesz? És akkor mi van? Szolnokon is volt, oszt' jó napot”. (a színházigazgatói pályázatokról KOLTAI TAMÁS, Élet és Irodalom, 2008. febr. 15. 11. old.). „Egy hosszú ó hiányzik már csak a hazai euróboldogságból. Addig meg filctollal húzogassunk ékezetet az euróbankjegyekre, oszt' jó napot” (SZŐCS LÁSZLÓ, Népszabadság, 2006. dec. 23. 3. old.). „Kordont

OSVÁTH G.: NAPJAINK POLITIKAI SZÁLLÓIGÉI...

---

bontok, oszt' jó napot" (AVAR JÁNOS a Fidesz akciójáról a Kossuth téren: Vasárnapi Hírek, 2007. febr. 4. 8. old.). „II. JÓZSEF nem kért előzetes normakontrollt az Alkotmánybíróságtól, hanem fogta magát, törvénybe iktatta őket, oszt' jó napot" (KOLTAI TAMÁS, 168 óra, 2006. aug. 24. 26. old.); *dakota közmondás*: „Engedje meg, hogy egy dakota indián közmondást ajánljak az Ön figyelmébe, miszerint, ha észreveszed, hogy halott lovon lovagolsz, szállj le róla.” (Parlamentari felszólalás 1999. szeptember 6-án, idézi Félrebeszélők 2005:17). Erre utal TÓTH KÁROLY szocialista képviselő: „Ar-ra szeretnék kérni mindenkit – az elnök urat is –, hogy legalább akkora tisztességgel járjunk el, mint az öreg *dakota* skalpvadász” (Parlamentari felszólalás, 2000. március 12. Idézi: Félrebeszélők 2005:37). „Eszembe jutott egy régi dakota bölcsesség: csak a vak ember mehet a sivatagban kíséret nélkül. Ez ma a Fidesz hiteles politikája” (Vasárnapi Hírek, 2008. szept. 9. 6. old.). Olvasói levél egy KDNP-s képviselő nyilatkozata kapcsán: „Egy dakota közmondásból ismerjük, hogy: Attól, hogy nyakkendőt viselsz, még nem vagy úriember” (Vasárnapi Hírek, 2008. szept. 7. 7. old.); *Merjünk álmodni, Több mint kormányváltás, kevesebb mint rendszerváltás, Egy a tábor / az ország, egy a zászló; osztrák vircsaft* (2001-ben a zsebszerződésekről): „Ennek az osztrák vircsaftnak, ami itt folyik, véget kell vetni, minden osztrák gazda, aki Magyarországon földet vásárolt, örüljön, hogy ezt ép bőrrel megússza” (Félrebeszélők 2005:18); *Sokan voltunk, de nem elegen*: „Április hetedikén sokan voltunk, de nem elegen” (Magyar Nemzet, 2002. ápr. 15; a mondás eredetileg a Csínom Palkó című filmben hangzott el, és egy tanulmány szerint ennek nyomán vált már korábban szállóigévé (FEDOSZOV 2006: 137); *Mindenki hozzon magával még egy embert* (a 2002-es választás előestéjén mondott beszédében a Testnevelési Egyetemen); *A baloldal ráront a saját nemzetére* (Tusnádfürdői beszéde, 2005 nyara), *a Gazprom legvidámabb barakkja* (Magyar Demokrata, 2007. jan. 4., *Lassan mondom, hogy mindenki értse*. Erre válaszolt LENDVAI ILDIKÓ: *Lassan mondom, hogy mindenki értse: nem lesz gázáremelés; luxusbaloldal* (ZÖLDI 2006: 81).

ORBÁN VIKTORRÓL: *agyagbadöngölős Kisnapóleon* (THÜRMER GYULÁTÓL, idézi Zöldi 2006: 84), *vezénylő tábornok* (KERÉNYI IMRÉTŐL); *miniduce; Nem a kormánynak van elnöke, hanem a miniszterelnöknek kormánya* (LENGYEL LÁSZLÓTÓL, idézi ZÖLDI 2006: 86); *Immár nem egyszerűen a kormány feje, hanem fej, akinek kormánya van* (DEBRECZENI JÓZSEFTŐL, idézi ZÖLDI 2006: 90). *Ebben a rendszerben a miniszterelnöknek van kormánya, és nem a kormánynak van miniszterelnöke* (STUMPF ISTVÁNTÓL, idézi ZÖLDI 2006: 97); **MATOLCSY GYÖRGY:** „A Fideszt szokás hasonlítani futballcsapathoz, már csak azért is, mert a vezetők közül sokan futballoznak. Ezt az új politikai nemzedéket az egész pályás letámadásos futball jellemzi.” (ZÖLDI 2006: 135). **MAGYAR BÁLINT (SZDSZ):** „Az a kultúra, amelyet a Fidesz meg akar honosítani, nem a konszenzuskeresés, hanem az izmozás, az egész pályás testépítés kultúrája” (uo.).

KERÉNYI IMRE: *vezénylő tábornok* (ORBÁN VIKTORRÓL), később gúnyosan ORBÁNról a baloldal: *a Tábornok*.

A nemzet főorvosa (dr. MIKOLA ISTVÁN MDF-es politikusról)

KÖVÉR LÁSZLÓ: *Internacionalista bolsevik kutyából nem lesz nemzeti demokrata szalonna*. (E szavakkal jellemezte MEDGYESSY PÉTER szocialista miniszterelnök-jelöltet.) Változata: *Liberális kutyából nem lesz ellenzéki szalonna* (ORBÁN?); *próbanáci* (1992, közbeszólása dr. BOGDÁN EMIL, MDF-es képviselő parlamenti hozzászólása közben); *köteles beszéd* (Békéscsaba, 2002 március. Félrebeszélők 2005:49): „Egy pillanatra fogadjuk el azt, hogy csak ennyire vagyunk képesek. Hogy egy képesség nélküli, alkalmatlan, tehetségtelen néppé lettünk az elmúlt néhány évtizedben, csak én erre azt mondom, hölgyeim és uraim, hogy így viszont nem érdemes élni. Tehát, hogyha így gondoljuk, *keressünk egy jó erős kötelet, meg egy viszonylag erős gerendát meg szöveget, és kössük fel magunkat*. Csak én azt szeretném kérni azoktól, akik ezt próbálják önnel elhíttetni, évek óta ezt próbálják sulykolni az önök fejébe, hogy legalább járjanak elöl a jó példával.”

NÉMETH ZSOLT: *agyagba döngölni / agyagba döngölés*.

SIMICSKA LAJOS: *Mindenkinek alkotmányos joga hülyének lenni* (dr. KENDE: Az igazi ORBÁN, p. 232), „Jogunk volt hülyének lenni, mint egy másik politikai alakulat egykori alapítójától utóbb megtudhattuk.” (Kritika, 2000. júl. 8. 19. old.).

OSVÁTH G.: NAPJAINK POLITIKAI SZÁLLÓIGÉI...

KONDOR KATALIN: *antiszemitizmusról brekeg / brekegés* (NANCY BRINKEN USA- nagykövetről: „két hónapja sincs itt, és ebben a pillanatban antiszemitizmusról brekeg”, 2001. dec. 4-e, az MDF XI. kerületi pódiumbeszélgetése MAKOVECZ IMRÉVEL). Róla az Interneten: „még mindig itt brekeg a Kossuthon”, „Brekeg, mint egy felhúzott bádobéka”.

LANDESZMAN GYÖRGY főrabbi: „Ha kivonnánk a zsidóknak az értékeit Magyarországról, akkor a magyaroknak nem maradna más, csak a *bőgatya és fütyülős Barack*”. (Heti Magyarország, 1993. 02. 26.)

TORGYÁN JÓZSEF: *patakvér; A Fradi nemzeti kincs; Agyagba döngölni* (hibásan sokan neki tulajdonítják); *Harag napja; Termeszék rágják a nemzetet; féregirtós beszéd:* „Álliberális, undorító férgek és döngkeselyűk lepték el hazánk nemes testét” (Kossuth tér, kormánybúcsúztató, 1996. márc. 14). *Nélkülem a Kisgazdapárt olyan, mint a vőlegény szerszám nélkül* (TV2 Tények, 1998. december 7); *Monnyon le:* 1. ellenvélemény totális figyelmen kívül hagyása meggyőződés nélkül is, 2. műveletlenség, bunkóság, amit az írásmód sugall.

GYURCSÁNY FERENC: *húzzunk bele!; öregecskedő feleségek* (MTV Nap-kele, 2004. szept. 2.) A teljes szöveg, amelyben elhangzott: „Akinek négy szobás lakása van, az általában megérdemelne hármat, akinek három, az négyet, akinek négy, az egy családi házat; akinek öregecskedő felesége, az fiatalabbat, akinek rendetlen gyereke van, az rendesebbet” (Félrebeszélők 2005:23). A hírhedt öszödi beszéd (2006. május 26.) nyomán: *elkúrtuk, böszme(ség)*. Egy cím a Magyar Nemzetből (2008. aug. 16. 18. old.): *A velünk élő olimpiai böszme* (annak kapcsán, hogy hiába szurkolt a magyar női kézilabdásoknak Pekingben); *kurva ország; Hazudtunk reggel, éjjel meg este.* „A kiszivárogtatott hangfelvétel másodpercek alatt a mindennapi nyelvhasználat szintjére emelte az elkúrtuk és böszme kifejezéseket.” (Színes Lap, 2006. dec. 31. 3. old.).

KUNCZE GÁBOR: *tolvajbanda* (2002. nov. 26., a Fideszről); *hosszú bájtok éjszakája* (Az APEH rendszeréről a Fidesz-kormány állítólag letöltött adatokat); *megélhetési bűnözés* (a „cigánybűnözés” eufémizmusa)

CSAPODY MIKLÓS (KUNCZE nyomán): *megélhetési politikus*. A jelző később hihetetlen karriert futott be a médiában: megélhetési képviselő, megélhetési rasszisták (a baloldal mondja), megélhetési hazátlanság (a jobboldal mondja), megélhetési művész, megélhetési sztriptíz, megélhetési szavazók, megélhetési szülés, megélhetési romázás, megélhetési foci, megélhetési diákok (az egyetemeken), megélhetési szinkron (magyar színészek Nagyváradra járnak át szinkronizálni), megélhetési plasztika (MOLNÁR ANIKÓRÓL), megélhetési Trianon (KOLTAY GÁBOR Sacra Corona c. filmjéről (Népszabadság, 2004. szept. 25), megélhetési karácsony (Zalában, Surdon karácsonyfa-termesztésből élnek meg a lakók), megélhetési kövér (képaláírás; a képen egy gyűlésen KÖVÉR LÁSZLÓ mellett CSINTALAN SÁNDOR ül), megélhetési melegek és leszbikus (a MIÉP felhívása a melegfelvonulás ellen); a csornai CHARLES BRONSON (ÁDER JÓZSEFRŐL, Népszabadság, 2007. nov. 23. p. 5). Egyéb – másoktól eredő – politikusi csúfnevek: *zsírtáltos* (CSURKA ISTVÁN), *hóbagoly* (BOROSS PÉTER); *vezénylő tábornok; a Tábornok* (ORBÁN VIKTOR)

KÓKA JÁNOS: *Dübörög a gazdaság 'a tapasztalatnak ellentmondó politikusi optimizmus'.* „Dübörög a forint, köhög a gazdaság” (Népszabadság, 2007. márc. 10. 1. old.). „Most az egészségügy dübörög” (uo., 2006. nov. 30. 1. old.). „Az új uszodából nem lett semmi, azt már 2004-ben elmosta a DRASKOVICS-csomag, pedig akkor a magyar gazdaság még nem is dübörgött” (Helyi Téma, 2006. nov. 22. 6. old.); „Nem dübörgünk a válságba, már a fejünk búbjáiig benne vagyunk” (Magyar Hírlap, 2008. febr. 2. 16. old.). „Oroszlánszívű pártelnök dübörög” (Vasárnapi Hírek, 2008. ápr. 20. 8. old.); *pannon puma 'a tapasztalatnak ellentmondó kormánypolitikusi optimizmus'.* Az eredeti szövegkörnyezet: „Ha Szlovákia azt mondja, hogy ő a tátrai tigris, akkor Magyarország a pannon puma.” (Frankfurter Allgemeine Zeitung, 2005. szeptember 19). KÓKA JÁNOS nyelvi leleményét a szlovák példán kívül a rohamos gazdasági fejlődésre utaló, sokkal korábbi *ázsiai kistigrisek* (Tajvan, Hongkong, Szingapúr, Dél-Korea) és a *kelta tigris* (Írország) is motiválhatta. Használata a médiában nagyfokú iróniát sugall: „A pannon puma mostanra kipusztult” (Heti Válasz, 2008. ápr. 24. 4. old.), „a pannon puma dögglődése” (Magyar Hírlap, 2008. febr. 16. 3. old), „miként változhat egy

OSVÁTH G.: NAPJAINK POLITIKAI SZÁLLÓIGÉI...

fogatlan, pannon puma néhány hónap alatt az SZDSZ kandúrjává” (Népszabadság, 2007. ápr. 28. 5. old.), „a pannon puma valójában girhes kismacska” (Magyar Nemzet 2007. márc. 3. 6. old.), „Az orosz medve és a pannon puma többször találkozott élete folyamán.” (Népszabadság, 2006. nov. 16. 13. old.). „A pannon puma elkelt, mert Hunnia nem kell, mert sok a szegény Szabolcsban, Borsodban, a Viharsarokban.” (uo., 2005. nov. 24. 50. old.), „a pannon puma pályázati megegyezése” (Blikk, 2008. máj. 9. 2. old.), „Pannonszko puma” (Hócipő, 2008. máj. 21. 4. old.).

SEMJÉN ZSOLT (KNDP): *szakállas bácsik* („Aki azt szeretné, hogy a tizenéves fia első szexuális tapasztalatait egy szakállas bácsitól szerezzze, szavazzon nyugodtan az SZDSZ-re.”) Elhangzott a Magyar Kereszténydemokrata Szövetség országos küldöttgyűlésén, 2005. febr. 19), *Weisz néni, Schwarz bácsi*.

KOVÁCS LÁSZLÓnak tulajdonítják, ő tagadja: *23 millió román munkavállaló*. Háttér: 2001 decemberében NASTASE román és ORBÁN VIKTOR magyar miniszterelnök aláírták a státusztörvény romániai bevezetéséről szóló egyezményt. Az ellenzékben levő szocialista politikus állítólag így reagált a hírre: „23 millió román munkavállaló özönl el az országot.”

Ismeretlen eredetűek: *a párt holdudvara* (Először az SZDSZ-ről?) *közeli cégek* (Minden párttal kapcsolatban mondják ma már, eredetileg a Fideszről) *háromhatvanas kenyér* (Az MSZP olcsó választási ígéretének mondták.) *Összenő, ami összetartozik* (Eredetileg WILLY BRANDT mondta a német újraegyesítésről, nálunk mindkét politikai tábor használja, de a jobboldal mondta először?) *Kézivezérlés, kézivezérlésű, kézivezérléssel*: antidemokratikus vezetési stílus. *Csúcsra jár(at)ni* (A Bős-Nagymarosi Vízierőmű tervezett technikai megoldása nyomán), 'intenzíven működik vmi / művel vmit'. „Az egykori, csúcsra járatott Metróber” (Vasárnapi Hírek, 2007. márc. 18. 9. old.), „csúcsra kijárt a vámórség” (Népszabadság, 2007. jan. 27. 14. old.), „Tavasszal, ősszel csúcsra járatják az elmeegógyintézeteket az érkező depressziósok miatt” (168 óra, 2005. okt. 6. 36. old.), „a nevetőgép csúcsra járatása” (Népszabadság, 2006. okt. 21. 12. old.), „csúcsra járatott Hollywood” (Magyar Hírlap, 2006. okt. 28. 16. old.), „Csúcsra járatta magát a Volkswagen” (Magyar Hírlap, 2006. márc. 8. 12. old.), „A Fidesz-tábor már amúgy is csúcsra jár” (Magyar Hírlap, 2005. ápr. 1. 17. old.), „Csúcsra jár a kampány” (Blikk, 2006. júl. 6. 17. old.), „Csúcsra járatva üzemel a kontraszelekció” (Népszava, 1997. máj. 5. 7. old.), „Csúcsra járatják őket” (azaz a betegjogi képviselőket; Népszabadság, 2007. jún. 9. 1. old.), „a máris csúcsra járatott kriminálstatisztika” (Magyar Nemzet, 1997. szept. 29. 6. old.), „A képzelőerő persze ilyenkor csúcsra jár” (Népszabadság, 1998. márc. 18. 3. old.), „A lányok milyen könnyen színlelik a csúcsrajáratást” (Családi Lap, 1998. aug. 18. old.). Ez a szállóige még a tudományos stílusban is felbukkan. „Az a kérdés izgatott, hogyan járatja csúcsra a költészet a nyelvet” (PÉTER 2005:12).

Varsói gyors (expressz) → vilniusi gyors → bukaresti gyors 'politikai fordulat nálunk vagy máshol is lengyel vagy litván mintára'. LIPOVE CZ IVÁN *Akit az expressz szele megcsapott* című írásában így fogalmaz: „Másfél évtizeden át egyfajta politikai metaforaként volt használatos Magyarországon a varsói gyors, ugyanis a hazai parlamenti választások eredményei fél-háromnegyed évnyi késéssel rendre leképezték a lengyelországi választásokat.” (Népszabadság, 2007. márc. 31. Hétvége, 3. old.).

Mint láttuk, a szállóige szerkezetileg lehet egyetlen szó is, de többnyire inkább szó szerkezet vagy mondat. Az egyetlen szóból álló frazeologizmusok (monofrazémák) léte vitatott, de a szállóigék közé történő besorolásuk indokoltnak látszik, mert erőteljesen egy személyhez vagy egy bizonyos szituációhoz köthetők. A szállóige a szövegben szerepelhet: 1. egész terjedelmében, 2. csak egyik része vagy csak egyik szava: *egészséges vidéki gyerekek, dübörög, megélhetési, a Táborkok, egész pályás*, 3. szócsere formájában: *varsói* helyett *vilniusi, bukaresti gyors* vagy *expresz, tetszetek volna* helyett *méltóztattak volna*, 4. alaktani módosulással: *lemerülni* helyett *lemerült* vagy *lemerülő*. *Egy a tábor egy a zászló* helyett *egyetlen táborról és zászlóról* (adja ki a jelszót), 5. mint játékos eltorzítás (antiproverbium mintájára: anti-szállóigék): *kemény mag* helyett *köménymag*, *Hajrá magyarok* helyett *Hajrá maradok*, *elkúrtuk* helyett *elfúrtuk*, *írói munkásságának része* helyett *elnökírói munkásságának része*.

A rendszerváltás nyomán keletkezett szállóigék vitalitását jelzi, hogy az internetes keresőprogramok esetenként több száz, sőt több ezer előfordulásukat jelzik blogokban, levelező programokban, újságok internetes oldalain stb. Érdeemes lenne kérdőíves felmérést végezni arról, ki mennyire ismeri ezeket a szállóigéket, melyek a legismertebbek (a „parömiológiai minimum” mintájára). Ma még megjósolhatatlan, hogy a megvizsgált szállóigék közül melyik marad fenn, melyik vész a feledés homályába. Tudják-e vajon a használók, hogy eredetileg mivel volt kapcsolatban a „*csúcsra jár(at)ni*”? Lehetséges, hogy egy huszoneves zsrnaliszta, aki a Bős–Nagymaros vita idején óvodás volt, nem tudja. Elképzelhető, hogy a sokak számára ismeretlen eredetű „*kosarat ad vkinek*”, „*körmére ég a gyertya*” sorsára jut ezen frazémák egy része.

IRODALOM

- BÁRDOSI VILMOS főszerk. (2003) Magyar szólástár. Szólások, helyzetmondatok, közmondások értelmező és fogalomköri szótára. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- FEDOSZOV, OLEG (2006): „A nemzetközi helyzet fokozódik”, avagy filmes eredetű szállóigék nyelveinkben. In: GECSŐ TAMÁS szerk. Nyelvi kompetencia – kommunikatív kompetencia. Kodolányi János Főiskola: Székesfehérvár; Tinta Könyvkiadó: Budapest. pp. 134–139.
- Félrebeszélők. Politikai idézetgyűjtemény. Budapest: Political Capital Kft., 2005.
- FORGÁCS TAMÁS (2007): Bevezetés a frazeológiába. A szólás- és közmondáskutatás alapjai. Tinta Könyvkiadó: Budapest.
- KOVALOVSKY MIKLÓS (1993): Szállóige. In: Világirodalmi Lexikon XIV. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- LÁSZLÓ FERENC (2007): Matrózkocsmá. Bárdolatlanság, sértegetés és nyelvi agresszió a rendszerváltás utáni magyar közéletben. In: Mozgó Világ, 2007. április, pp. 29–34.
- LITOVKINA, ANNA – MIEDER, WOLFGANG (2005): „A közmondást nem hiába mondják”. Vizsgálatok a proverbium természetéről és használatáról. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- MARINOVICH ENDRE (2003): 1315 nap – ANTALL JÓZSEF naplója. Budapest: Éghajlat Könyvkiadó.
- MOLDOVA GYÖRGY (2006): KÁDÁR JÁNOS. Második kötet. Budapest: Urbis Könyvkiadó.
- PÉTER MIHÁLY (2005): Nyelv, stílus, költői beszéd. Válogatott tanulmányok. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- VOIGT VILMOS (1975): Frazeológia. Világirodalmi lexikon III. Budapest: Akadémiai Kiadó. 335–337.
- ZÖLDI LÁSZLÓ (2006): ORBÁN breviárium. Pallas Könyvek: Budapest.